

PREDAVANJE br. 11
MEĐUNARODNO POSLOVNO PRAVO
STRANE INVESTICIJE
(Pojam, karakteristike, osiguranje)

Najvažnija podela stranih ulaganja sa stanovišta prava je na vlasnička i ugovorna ulaganja.

UGOVORNO ULAGANJE – JOINT VENTURE

Srpsko zakonodavstvo je zadržalo oblik tzv. ugovorog ulaganja „**joint venture**“ koje podrazumeva zajedničko poslovanje domaćih i stranih partnera u cilju realizacije zajedničkog poslovnog poduhvata. Zajedničko ulaganje je nevlasnički odnos zajedničkog poslovanja, gde za razliku od vlasničkog ulaganja strano lice ne stiče nikakva vlasnička prava. Strano lice stiče pravo učešća u dobiti i obavezu snošenja rizika srazmerno uložnim sredstvima. Strano lice ima pravo i na povraćaj uložених sredstava nakon isteka ili raskida ugovora o zajedničkom ulaganju. Kod ugovora o ulaganju vlasnička struktura se ne menja. Uticaj stranog lica na upravljanje je ograničen samo na deo preduzeća u koji je uložio sredstva. Strani ulagač deli sudbinu zajedničkog projekta u koji je uložio sredstva.

U međunarodnoj poslovnoj praksi „joint venture“ poslovi javili su se krajem šezdesetih godina sa ciljem uspostavljanja privredne saradnje između razvijenih industrijskih zemalja tržišne privrede sa preduzećima iz socijalističkih zemalja čije su privrede bile zasnovane na državnoj odnosno društvenoj svojini. S obzirom da socijalističke zemlje nisu dozvoljavale vlasnička ulaganja stranog kapitala „direktne investicije“, a imale su veliku potrebu za stranim kapitalom i tehnologijom. „Joint venture“ poslovi su bili jedini da se dođe do stranih sredstava. Domaći partner je kroz ugovorna ulaganja obezbeđivao neophodan kapital i tehnološko znanje stranog partnera, a stranac je ostvarivao željeni profit i osvajao nova tržišta.

Ugovor o zajedničkom ulaganju spada u ugovore koji se zaključuju na duže vreme, uz mogućnost produženja važnosti za duži period. Pismena forma ugovora je uslov njegove punovažnosti. Ulozi partnera moraju se vrednosno izraziti u ugovoru, i oni se najčešće sastoje od finansijskih sredstava, opreme i odgovarajuće tehnologije.

Ulog domaćih partnera se uglavnom sastoji iz: zemljišta, građevinskih objekata, opreme koju poseduje i dr.

Prava stranog partnera na osnovu ugovornog zajedničkog ulaganja u domaće preduzeće su:

- pravo učešća u ostvarenoj dobiti srazmerno učešću,
- pravo učešća u upravljanju preduzećem srazmerno učešću,
- pravo na slobodan transfer ostvarene dobiti,
- pravo na reinvestiranje ostvarene dobiti,
- pravo na povraćaj uloga unetog u domaće preduzeće kada ugovor istekne ili se prekine.

U ugovornom obliku stranog ulaganja u međunarodnoj praksi radi se o ulaganju u poslovanje najčešće u eksploataciju rudnika, nafte i plina. Odnosi koji se uspostavljaju su obligaciono-pravnog karaktera.

U međunarodnoj poslovnoj praksi se pojavljuje naziv „**joint venture agreement**“ što znači „ugovor o zajedničkom poslovnom poduhvatu“. Ovaj vid saradnje se koristi da se regulišu poslovni odnosi ugovornih strana koji ne predviđaju osnivanje nekog pravnog lica, za razliku od svojinskih ulaganja (equity investments). Ovaj način stranih ulaganja je „sui generis“ i kod nas je jedino bio moguć do kraja osamdesetih godina kad je data mogućnost osnivanja trgovačkih društava. Od tada ugovorna ulaganja postaju retkos u poslovnoj praksi, jer su direktne investicije sigurnije za strane partnere.

DIREKTNE INVESTICIJE

Uvod.-Zajedničko poslovanje između partnera različite nacionalne pripadnosti, kao jedno od važnih oblika privredne saradnje, najčešće se formalno uobličava u vidu direktnih investicija. To je najstariji i najšire prihvaćen oblik zajedničkog udruživanja kapitala sa utvrđenim pravima i obavezama partnera.

Godine 1989. stvoren je institucionalni okvir za direktna strana ulaganja vlasničkog tipa, gde partneri imaju pravo svojine nad preduzećem ili delom preduzeća, srazmerno uloženim sredstvima.

U svetu oštro podeljenom na vlasnike kapital i tehnologije, s jedne strane, i na one koji ne raspolažu kapitalnim i tehnološkim resursima u dovoljnoj meri, s druge strane, direktne investicije kroz posao stranih ulaganja predstavljaju najkvalitetniji vid privredne saradnje. Vlasnici kapitala i tehnologije moraju svoje ponude učiniti što atraktivnijim za svoje korisnike i trebalo bi da odustanu od ekstremnih zarada radi uspostavljanja odnosa privredne saradnje.

Strana ulaganja kao viši oblik privredne saradnje, za razliku od klasično uvezno-izvoznih poslova, imaju zajednički duh saradnje od koga zavisi uspeh posla. Takođe, razlika leži i u kvalitetu odnosa –u međusobnoj upućenosti partnera, u zavisnosti njihovih činidaba i u zajedništvu prilikom ostvarivanja zarade i gubitaka.

Strana ulaganja, tipa direktnih investicija, treba da obezbede integralno tržište roba, kapitala i rada, zatim jednakost i mogućnost transformacije različitih oblika svojine na osnovu ekonomskih kriterijuma i efikasnosti, potpunu samostalnost i odgovornost preduzeća, otvaranje srpke privrede prema spoljnom svetu i njenu integraciju u svetsko tržište.

Pojam.-Direktne strane investicije predstavljaju **strana ulaganja vlasničkog tipa** (equity investments ili equity joint ventures). U međunarodnoj poslovnoj praksi ulaganja kapitala vlasničkog tipa javljaju se u poslovanju u dva oblika:

- kao indirektna strana ulaganja (portfolio investments) i
- direktna strana ulaganja (direct foreign investments).

Indirektna strana ulaganja vlasničkog tipa su oblik stranog ulaganja kapitala kod koga strani ulagač kapitala stiče pravo svojine nad uloženim sredstvima, pravo upravljanja i kontrole, ali nema aktivan odnos u radu i poslovanju preduzeća u koje je uložio sredstva.

Direktna strana ulaganja vlasničkog tipa su oblik ulaganja gde partneri imaju pravo svojine nad preduzećem ili delom preduzeća, srazmerno uloženim sredstvima, osnivaju nov privredni subjekt, učestvuju u upravljanju i poslovanju mešovitog preduzeća ili sopstvenog (100% kapital stranog lica), učestvuju u podeli dobiti i snošenju rizika, srazmerno vrednosti uloga.

Direktna strana ulaganja su najčešći oblik širenja novih tehnologija i tržišta. Na međunarodnoj sceni vlada najveći interes za osnivanje mešovitenih preduzeća i sopstvenih preduzeća stranih lica. Mešovita preduzeća obezbeđuju harmonizaciju interesa partnera, komplementarnost i integraciju njihovih aktivnosti i resursa. Ovaj oblik daje potencijalno najveće šanse za razvojnu i tržišnu ekspanziju.

Mešovita preduzeća su najstariji i najšire prihvaćen način zajedničkog udruživanja kapitala, sa utvrđenim pravima i obavezama partnera. Direktne investicije kroz oblik mešovitenih preduzeća predstavljaju viši oblik privredne saradnje, jer imaju zajednički duh saradnje od koga zavisi uspeh posla, za razliku od klasično uvezno-izveznih poslova. Međusobna upućenost partnera, zavisnost njihovih činidaba i zajedništvo prilikom ostvarivanja zarade i gubitaka su glavne karakteristike mešovitenih preduzeća.

Osnovne karakteristike pravnog režima direktnih investicija

Investiciona klima u zemlji domaćinu je od presudnog značaja za donošenje odluke o direktnim investicijama i ona je bitan činilac za kretanje kapitala. Nju određuju privredne i druge prilike u zemlji, a važan deo je i pravni režim koji reguliše direktne investicije.

Razumljivo je da se za kapital traže komparativne prednosti mesta gde bi ga trebalo uložiti. Pravilo je da kapital ide tamo gde se može brže, jednostavnije i bolje oploditi, a pre svega tamo gde je za sve vreme prisutnosti siguran i gde su uslovi ulaganja stalni.

Pravni režim direktnih investicija kod nas, je potpuno kompatibilan sa pravilima koja važe za tržište kapitala u zemljama tržišne privrede. Institucionalni okvir koji određuje uslove ulaganja stranog kapitala je postavljen na nove, liberalizovane osnove, koje omogućuju sve oblike direktnih investicija.

Osnovne karakteristike pravnog režima koji se primenjuje na direktne investicije kod nas, su sledeće:

- nacionalni tretman stranih investitora,
- međunarodnoj praksi poznati oblici stranih ulaganja,
- formiranje sopstvenih preduzeća stranih lica,
- davanje koncesije stranim licima,
- sigurnost stranih investitora,
- prava stranih investitora,
- oblasti ulaganja-ograničenja za strana ulaganja,
- mere podsticaja za strana ulaganja,
- rešavanje sporova.

Nacionalni tretman- Najveći broj socijalističkih zemalja (danas zemlje u tranziciji) doneo je propise kojima se omogućavaju ulaganja stranog kapitala koji dobija nacionalni tretman. To znači, da se na preduzeća osnovana na teritoriji Srbije, bez obzira na poreklo njihovih investitora, odnosno osnivača, primenjuje, jedinstven pravni sistem koji važi za preduzeća koja nemaju elemenat inostranosti, to jest domaća preduzeća.

Oblici stranih ulaganja-Pravni režim direktnih investicija kod nas, predviđa međunarodnoj praksi poznate oblike saradnje sa stranim ulozima. To su pre svega akcionarska društva, društva sa ograničenom odgovornošću, komanditna i ortačka društva.

Sva ova društva osnivaju se ugovorom o osnivanju ako ima više osnivača. Ako jedno lice osniva akcionarsko ili d.o.o., donosi se odluka o osnivanju.

Postojeći oblici ulaganja kod nas potpuno odgovaraju standardima oblika preduzeća u EU. Jedinstvena regulativa koja se primenjuje na sve oblike preduzeća, bez obzira na svojinski oblik, otklanja prigovore favorizacije ili nejednakog tretmana različitih svojinskih oblika.

Naše zakonodavstvo dostiglo je visok stepen usaglašenosti sa pravom trgovačkih društava EU.

Sopstvena preduzeća stranih lica-Strano lice ili više stranih lica mogu osnovati preduzeće kod nas tako da se domaći kapital uopšte ne uključuje u poduhvat. Takođe, stranac može steći sve akcije ili udele kupovinom domaćih preduzeća.

Preduzeća u kojima sve udele odnosno akcije imaju stranci u praksi se nazivaju sopstvena preduzeća stranih lica. Stranom osnivaču se daje mogućnost izbora između više oblika (a.d.,d.o.o.,o.d.)

Za sopstvena preduzeća važe ista pravila koja važe za mešovita i domaća preduzeća. Ovakav tretman stranih osnivača i njihovog kapitala potvrđuje nacionalni tretman stranih ulaganja.

Strano lice može osnovati preduzeće samo ili sa drugim stranim ulagačima u svim oblastima izuzev u oblasti proizvodnje i prodaje oružja, kao i na području koje je označeno kao zabranjena zona.

Pravna sigurnost stranih investitora-Pravni režim direktnih investicija garantuje stranom investitoru da se posle zaključenja ugovora, naknadna izmena regulative koja se odnosi na strana ulaganja neće primenjivati. Izuzev u slučaju da su određene odredbe povoljnije za ulagače i da oni sporazumno prihvate primenu novih odredaba zakona.

Pored toga, ulog stranog ulagača i imovina preduzeća ne mogu biti predmet eksproprijacije, nacionalizacije ili drugih mera države, osim kada je zakonom utvrđen javni interes, s tim da se u tom slučaju naknada koja odgovara tržišnoj vrednosti predmeta eksproprijacije mora isplatiti bez odlaganja u konvertibilnoj valuti i strani ulagač je može slobodno transferisati u inostranstvo.

Međudržavni bilateralni ugovori o zaštiti investicija obezbeđuju sigurnost ulaganja i ravnopravnost.

Ugovorima o zaštiti investicija pravni položaj stranih investitora garantovan je alternativnom primenom klauzule nacionalnog tretmana i klauzule najpovlašćenije nacije. Ulagračima je data mogućnost da izvrše izbor klauzule koja im daje najveću sigurnost i najbolji tretman. Na ovaj način strani investitori se štite diskriminatorских mera kojima se ometa upravljanje i korišćenje ulaganja, kao i od drugih nekomercijalnih rizika. Zemlje potpisnice ovih ugovora garantuju ulagačima plaćanje njihovih potraživanja na osnovu ulaganja, otplata kredita itd.

Prava stranih investitora.- To su:

- sloboda stranih ulaganja,
- nacionalni tretman,
- pravna sigurnost,
- konverzija domaće valute u stranu,
- sloboda plaćanja,
- pravo na vođenje poslovnih knjiga, pravo na transfer dobiti i imovine,
- pravo na povoljniji tretman u skladu sa međunarodnim i bilateralnim sporazumima.

Oblasti ulaganja.-Strana lica mogu ulagati u sve oblasti u pogledu delatnosti i osnivati preduzeća na teritoriji Srbije na način i pod uslovima jednakim za domaća lica. Ograničenje za strane investitore je samo u oblasti proizvodnje i prometa oružja i zabranjene zone, gde stranac ne može sam osnovati sopstveno preduzeće, niti može da ima većinsko ulaganje. Za ova ulaganja mora se prethodno pribaviti saglasnost ministarstva za odbranu.

Podsticaji stranih ulaganja-Pod podsticajima se podrazumevaju posebne mere koje se daju strancima u cilju veće zainteresovanosti za ulaganja u Srbiju.

Pogodnosti i olakšice koje se daju stranim ulagačima predstavljaju izuzetak od pravila da stranci koji ulažu u Srbiju imaju nacionalan tretman.

Mere podsticaja za strana ulaganja su najčešće:

- iz oblasti tekuće ekonomske politike,
- iz oblasti oporezivanja,
- iz oblasti deviznog režima uvoza i carinskih olakšica.

Pravni režim direktnih stranih investicija predviđa slobodu uvoza stvari koje predstavljaju ulog stranog ulagača, pod uslovom da zadovoljava propise koji regulišu zaštitu životne sredine.

Strani ulagač uživa i poreske i carinske olakšice u skladu sa zakonom.

U mere podsticaja za direktne strane investicije spada i zaključivanje sporazuma o izbegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na porez na dohodak i imovinu.

Carinska oslobođenja ili olakšice predviđaju da uvoz opreme po osnovu uloga stranaog ulagača je oslobođen od carine, izuzev, za putnička motorna vozila i automate za igre na sreću. Strani ulagač uživa pravo na oslobođenje od carine i drugih uvoznih dažbina sve vreme trajanja ugovora.

Korisnik povlastice oslobađanja od plaćanja carine ne može otuđiti opremu, dati drugom na upotrebu u roku od 3 godine.

Devizna politika takođe predviđa mere podsticaja za direktne strane investicije. To podrazumeva slobodno plaćanje i u inostranstvu, slobodno unošenje deviza kao osnivačkog kapitala, slobodno raspolaganje deviza na svom računu u skladu sa ugovorom o osnivanju.

Pravni režim obezbeđuje transfer stranih investicija po izmirenju svih dospelih obaveza u Srbiji po osnovu: repatrijacije udela po prestanku rada ili prodaje, saglasno ugovoru, transfer dobiti, iznose dobijene od prodaje akcija ili udela preduzeća itd.

Rešavanje sporova-Pravni režim direktnih stranih investicija predviđa slobodu ugovornih strana da ugovore način rešavanja sporova. Zakon predviđa da se sporovi rešavaju pred našim sudovima, ako nije dogovorena domaća ili strana arbitraža.

To se odnosi i na ugovore o koncesiji i ugovor o ulaganju putem projektnog finansiranja.

Međunarodni izvori našeg arbitražnog prava jesu multilateralne i bilateralne konvencije koje je naša zemlja zaključila. Konvencije se odnose na određena pitanja za rešavanje investicionih sporova. Multinacionalne konvencije su: Ženevski protokol iz 1923.g., Ženevska konvencija o izvršenju inostranih arbitražnih odluka iz 1927.g. , Njuorška konvencija o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka iz 1958.g.

Evropska konvencija o međunarodnoj trgovinskoj arbitraži iz 1961.g. sadrži odredbe o subjektima koji se mogu podvrgnuti arbitražnom rešavanju sporova , obrazovanju arbitraže, prigovoru nadležnosti arbitraže i određivanju merodavnog prava. Evropska konvencija se primenjuje na rešavanje međunarodno trgovačkih sporova.

Vašingtonska konvencija o rešavanju investicionih sporova između država i građana drugih država iz 1965.g. je značajna jer je njom osnovan Međunarodni centar za rešavanje investicionih sporova.

Razvijene zemlje zaključuju bilateralne sporazume da bi pravno zaštitile i stimulisale svoje investitore da ulažu u određenu zemlju. Investitori iz pojedinih razvijenih zemalja uslovljavaju ulaganje kapital zaključivanjem međudržavnog sporazuma između zemlje u koju se ulaže kapital i zemlje njihovog porekla.

PITANJA:

1. Koje su glavne karakteristike pravnog režima direktnih investicija
2. Dati model ugovora o direktnim investicijama (samo najvažnije odredbe ugovora i najkraće)

Odgovore poslati na email: inesbyu@yahoo.co.uk

prof.Ines Besarović

Bg.27.04.2020.